

Anarşizmin Özgürleşme Projesi Çerçevesinde Devlete ve Bürokrasiye Yaklaşımı

Mısra Ciğeroğlu*

Giriş

Tarih sürecinde farklı zamanlarda, farklı yerlerde ve farklı çeşitlerde ortaya çıkan, ancak temelde özü hiç değişmeyen bir akım olan anarşizm; eşit hakların olduğunu, devlet başta olmak üzere her türlü otoritenin ortadan kaldırılmasını ve böylece de özgür bir topluma ulaşılabileceğini savunan bir akımdır. Çoğu zaman “şiddet” ve “kaos” yaratıcısı olarak tanımlanan bu akım, yalnızca bu iki kelimedenden ibaret sayılarak analiz edilirse hatalı bir sonuca ulaşılabilecektir. Şiddeti, karmaşayı, düzensizliği vb. içinde barındırır da bu akım bazı kuramsal temeller üzerinde kendisini şekillendirmektedir.

En genel ifade ile anarşizm, toplumsal otoritenin, tahakkümün, erkin ve hiyerarşinin tüm biçimlerini bertaraf etmeyi savunan çeşitli politik felsefeleri ve toplumsal hareketleri tanımlayan sosyal bir terimdir. İnsanların eşit ve özgür bir şekilde yaşamalarının, insan ve toplum üzerindeki her türlü tahakküm unsurunun ortadan kaldırılması ile mümkün olacağını savunur ve arzu ettiği toplumsal yapının oluşabilmesi için gerekli olan her türlü yöntemin kullanılmasında bir sakınca görmez.

* Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Anarşist kuramın şekillenmesinde belli başlı isimlerin rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu isimler aynı zamanda anarşizmin kendi içinde farklı kollara ayrılmasında da rol oynayan ve anarşist kuramın kurucuları olarak kabul edilen isimler olmaktadır. Bu isimlerin görüşleri arasındaki kimi farklılıklara rağmen buldukları ortak payda, devlet başta olmak üzere her türlü otoritenin karşısında olmak ve kısaca “özgürleşme projesi” olarak tanımlayabileceğimiz; insanların her türlü otoriteden bağımsız bir şekilde eşit ve özgür bir biçimde yaşamalarını sağlayacak toplumsal düzeni oluşturma çabaları olmaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışma ile esasen sözü edilen “özgürleşme projesi” çerçevesinde anarşizmin devlete ve bürokrasiye bakışı incelenmeye çalışılmıştır. Ancak bu incelemenin tam anlamıyla yapılabilmesi için öncelikle anarşist kuram ve temel savları üzerinde durulacak daha sonra da çalışmanın esas sorunsalını oluşturan anarşizmin devlet ve bürokrasiye yaklaşımına ilişkin bir inceleme yapılacaktır.

Anarşist Kuram ve Temel Savları

Anarşizm, nispeten olumlu bir çerçeve içinde insan doğasının özü itibarıyla iyi olduğunu ve insan yaşamında karşılaşılan kötülüklerin temelde insan üzerindeki kontrolden ve politik baskıdan kaynaklandığını savunan; anarşiyi, yani “efendinin, hükümdarın, otoritenin olmamasını” yaratmayı amaçlayan politik bir kuramdır (Proudhon, 1998: 264). Başka bir ifade ile anarşizmin, bireylerin birbirleriyle eşitler olarak özgürce işbirliği içinde olabileceği bir toplum yaratmayı amaçladığını söylemek mümkündür. Böylece, anarşizm varlıklarını gerekli görmediği ve aynı zamanda da bireye ve onların bireyselliğine zararlı olan tüm hiyerarşik kontrol biçimlerine karşı çıkan bir yaklaşımı ifade eder.

Anarşi sözcüğünün kökeni eski Yunancadaki “An-Archia”dan gelmektedir. “Anarşi” kelimesi; “olmaksızın”, “-sız”, “...-in isteği”, “...-in yokluğu” ya da “...-in olmaması” anlamlarını veren an (veya a) öneki ile, “yönetici”, “hükümdar”, “şef”, “sorumlu kişi”, “otorite”, “hükmeden”, anlamına gelen archos/archia kelimesinin birleşiminden oluşur. Ya da Peter Kropotkin’in ifade ettiği üzere, anarşi, “otoriteye karşı” anlamına gelen Yunanca kelimelerden kaynaklanır (Düz, 2007: 9).

İnsanların otorite ya da politik bir iktidar olmadan yaşayamayacağı yaygın bir düşünce olmaktadır. Bu nedenle de “anarşi” sözcüğü halk dilinde çoğu zaman kaos, düzensizlik, vahşileşme ve yıkım gibi sözcüklerin sembolü ya da karşılığı olarak anlaşılmıştır (Karin Kramer Verlag Yazarlar Grubu, 1992: 15). Oysaki anarşizmin yaratmayı amaçladığı düzen, bu sayılan sözcüklerin ifade ettikleri anlamdan oldukça farklıdır. Anarşizm Woodcock (2001: 13)’un ifadesiyle; var

olan toplumu eleştiren bir doktrin, arzu edilen topluma ilişkin bir görüş ve birinden diğerine geçmenin bir yoludur.

Pek çok anarşistin, “anarşizm” kavramına yüklenen olumsuz tanımlamayı görerek, fikirlerinin olumlu ve yapıcı yanlarını vurgulamak için başka kavramlar kullanmış oldukları görülmektedir. Bunlardan en yaygın olanları “özgür sosyalizm”, “özgür komünizm”, “liberter (hürriyetçi) sosyalizm” ve “liberter komünizm”dir. Anarşistlere göre, gerçekte liberter sosyalizm, liberter komünizm ve anarşizm birbirlerinin yerine kullanılabilirler.

Anarşistler, kendilerini ve fikirlerini ifade etmek amacıyla “liberter” kavramını 1850’lerden beri kullanmaktadırlar. Bu bağlamda Liberter: düşünce ve eylemde bulunma özgürlüklerine, özgür iradeye inanan kişi; Sosyalizm: üreticilerin; hem siyasi gücü, hem de üretim araçlarını ve malların bölüşümünü kontrol ettiği toplumsal yapı; Liberter Sosyalizm ise: üreticilerin, hem siyasi gücü, hem de üretim araçlarını ve malların dağıtımını kontrol ettiği, düşünce ve eylemde bulunma özgürlüklerinin ve özgür iradenin var olduğu bir toplumsal sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi anarşizm, liberal ve sosyalist düşüncelerin karması sonucu ortaya çıkan bir akımdır (<http://www.anarchism.ws/faq/secA1.html#seca13>).

Anarşistler; bir yandan ferdi girişimden yanadırlar, liberalizm gibi kendi kendine işleyen iktisadi düzene inanırlar ve devleti eleştirirler; öte yandan özel mülkiyeti eleştirirler ve işçi sınıfının sömürüldüğünü ileri sürerler (www2.aku.edu.tr/).

Esas olarak anarşizmin, 19. yüzyıldan önce entelektüel bir akım olarak ortaya çıktığını, sonrasında da siyasi bir akım haline büründüğünü söylemek mümkündür. Genel olarak anarşist tarihçilerin anarşizmin temelinde yer alan bireysel özgürlük arzusu, tahakküme tahammülsüzlük gibi bazı tutumları, tarihte belli bir zamanda ortaya çıkan ve özgün teorileri, amaçları ve yöntemleri olan bir hareket ve inanç olarak anarşizmle karıştırma eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Bu temel tutumlar kuşkusuz tarih boyunca, hatta eski Yunan’a kadar izlenebilir.

Anarşistler, Roma İmparatorluğu dönemindeki köle ayaklanmalarında ve ezilen insanların bunu izleyen bütün başkaldırılarında kendi atalarını bulmuşlardır. 1931’de İngiltere’de başlayan ve 16. yüzyılda Almanya’da da görülen köylü ayaklanmalarında; 1493’te Bohemya’daki Taborlular olarak adlandırılan, hem dinsel hem de monarşiye saldıran grubun başkaldırısında ve bir yüzyıl sonraki Anavaftizciler başkaldırısında da kendi atalarını tanımlamışlardır (Woodcock, 2001: 46).

Ortaçağ sonrası Avrupa'sında ortaya çıkmaya başlayan bireyci eğilim ya da dünyevi birey yüceltmesi, bireyci bir din görüşü geliştiren dinsel radikalizm ile doruğa ulaşmıştır. Bu dünyevi ve dinsel yaklaşımlar, 18. yüzyılda bireysel özgürlüğün değerine ilişkin bilincin derinleşmesine yardımcı olmuş; bu eğilim de İngiliz İç Savaşı sırasında ayırt edilebilir en eski anarşist hareketi yaratmıştır (Woodcock, 2001: 49; Ward, 2008: 25). 18. yüzyıl sonu İngiliz, Amerikan ve Fransız Devrimleri'nde tekrar su yüzüne çıkan anarşizm, 1848'de Avrupa devrimlerinde yeniden belirmiştir. Kısa ömürlü de olsa, Paris Komünü 1800'lü yılların sonlarında anarşist düşüncenin önemli uygulama örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Ward, 2008: 26).

20. yüzyılın başlıca devrimlerinde de anarşizmin etkilerini ve gözle görülür anarşist unsurları bulmak mümkün olmaktadır. 1900'lerin başında Meksika'da Ricardo Flores ve kardeşleri ile geniş topraklara sahip insanların yoksulların haklarını gasp etmelerine karşı savaştan köylü devrimci Emiliano Zapata'nın eylemlerinde anarşist düşüncenin etkileri büyük oranda görülmüştür. Yine 1917'deki Rus Devrimi'nde de, anarşist unsurların büyük oranda etkili olduğunu söylemek doğru bir tespit olmaktadır (Ward, 2008: 30-31; www.anarchism.ws/faq/).

İtalya'da anarşist geleneğin, ünlü anarşist düşünür Michael Bakunin'in İtalya'ya yerleşmesi ile başladığını ve 20. yüzyılda da Errico Malatesta'nın İtalya ve Latin Amerika'da anarşist akımlar başlatması ile geliştiği söylenebilir. 1950'lerde Çin'de Komünist Parti'nin yön değiştirmesinde ise Rus anarşist düşünür Kropotkin'in etkilerini görmek mümkündür (Ward, 2008: 31-32).

İspanya, 1930'lu yıllarda hem kitlesel anarşist-emekçi bir sendikaya (CNT-Ulusal Emek Konfederasyonu) hem de yeraltında varlığını sürdürse de düzenli olarak boy gösteren anarşist bir örgüte (FAI- İberya Anarşist Federasyonu) sahip olması dolayısıyla 20. yüzyılda anarşizmin en derin kök saldıği ülke olmuştur. 1936'da İspanya'da hem Franco'nun isyanının hem de bir halk devriminin başladığı görülmektedir. Franco'yu destekleyen ordu birliklerinin ele geçiremediği bölgelerde toprak büyük ölçüde emekçilerin elinde bulunmaktaydı. Ancak, başka pek çok yerde olduğu gibi, İspanya'da da anarşist hareket Stalinizm (Komünist Parti) ile Kapitalizm (Franco) arasında ezilmiştir (Ward, 2008: 32-38).

1968 yılında Fransa'da gerçekleşen Mayıs-Haziran İsyanı, pek çok kişinin anarşizmin artık ölü bir hareket olduğunu yazmasının ardından anarşizmi yeniden gündeme getirmiştir. Vietnam Savaşı karşıtlığı nedeniyle Paris'te anarşist üniversite öğrencileri arasında başlayan bu hareket, mütevazı bir başlangıcın ardından, on milyonlarca insanın bu isyana katılması ile genişlemiş; 20. yüzyıldaki önemli

sayılabilecek anarşist hareketler arasında yerini almıştır (<http://www.anarchism.ws/faq/secA5.html>).

Tarihsel süreçte gelişimi kısaca özetlenen anarşizmin kuramsal çerçevesinin oluşturulmasının temellerini atan düşünürler; William Godwin (1756-1836), Max Stirner (1806-1856), kendisini anarşist olarak tanımlayan ilk kişi olan Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), Mikhail Bakunin (1814-1876), Peter Kropotkin (1842-1921), Lev Tolstoy (1828-1910) ve Benjamin Tucker (1834-1939) olmaktadır. Söz konusu düşünürleri, anarşist kuramın kurucu ataları olarak da tanımlamak mümkündür.

Sözü edilen isimler genel anlamda anarşist kuramın temellerini oluştursalar ve bazı noktalarda ortak paydada birleşseler de, birbirlerinden farklılaştıkları önemli unsurların varlığı söz konusu olmaktadır. Bu farklılıktan yola çıkarak da anarşist kuramın kendi içerisinde çeşitli kolları oluşmuştur. Anarşistler, ister devletten, ister işverenden, ister kiliseden, isterse yerleşik kurumların hiyerarşisinden gelsin her türlü harici otoritenin karşısında olma fikrini paylaşmakla beraber, insan hürriyetine en uygun ekonomik düzenlemeler konusundaki görüşlerine dayanılarak farklı kategorilerde sınıflandırılabilirler. Öncelikle; anarşizmi bireyci anarşizm ve toplumsal anarşizm olarak ayırmak mümkün olmaktadır (Clark and Gemie, 2003: 262).

Bireyci anarşizm, bireysel bilincin ve bireysel çıkarın herhangi bir kolektif organ ya da kamu otoritesi tarafından engellenmemesi gerektiği inancından hareket ederek bireyin otonomi ve egemenliğine vurgu yapar. Toplumsal anarşistler ise, genellikle komünal ya da toplumsal sahiplik ve kullanımı savunurlar ve ihtiyaç temelli bir sistemin oluşması gerektiğini vurgularlar. Karşılıklılık (mutualizm), kolektivist anarşizm, anarşist komünizm ve anarko-sendikalizm toplumsal anarşizmin ana eğilimlerini oluşturmaktadır (Düz, 2007: 73-75).

Karşılıklılık, bireyci ve kolektivist anarşizm arasında bir yerde bir sentez olarak görülür ve en önemli temsilcisi Proudhon'dur. Karşılıklılığın önemli kavramları arasında; federasyon, karşılıklılık, özgür ortaklık, gönüllülüğe dayanan sözleşmeler, kredi ve para reformu bulunur. Karşılıklılardan farklı olarak kolektivist anarşistler ise, üretim araçlarının her türlü özel mülkiyetine karşıdırlar ve mülkiyetin kolektifleştirilmesini savunurlar. Anarşist komünistler, kolektif üretim araçlarına sahip özyönetimli komünlerden oluşan ve siyasal organizasyon biçimi olarak konsensusa dayanan bir demokrasinin işlediği, diğer komünlerle federasyon ilişkisinin geçerli olduğu bir toplumun olabilecek en özgür toplumsal örgütlenme biçimi olduğunu savunurlar. Emek hareketine odaklanan anarko-sendikalizm ise, radikal sendikaları devrimci toplumsal değişimi sağlayacak

güç olarak görür. Kapitalizm ve devleti, işçilerin özyönetimine dayanan yeni bir toplumla alaşağı etmek anarko-sendikalizmin temel amacıdır (Woodcock, 2001: 25; Düz, 2007: 76-80).

Anarşist düşüncenin sözü edilen kollarına ek olarak pasifist anarşizm, yeşil anarşizm ve anarko-feminizm gibi çeşitlerinin de bulunduğu görülmektedir (Harrison ve Boyd, 2003: 252-253). Ancak, kendi içindeki tüm bu farklılaşmaya rağmen anarşist düşünürlerin buluştukları ortak nokta; devletin reddi ve özgür ve eşit bireylerden oluşan bir toplumun yaratılması arzusu olmaktadır (Novak, 1958: 310-311).

Kendi içerisinde çeşitli kollara ayrılrsa da, anarşist kuramın belli başlı temel savunularının olduğu görülmektedir. En genel ifade ile anarşizm; toplumsal otoritenin, tahakkümün, erkin ve hiyerarşinin tüm biçimlerini bertaraf etmeyi savunan çeşitli politik felsefeleri ve toplumsal hareketleri tanımlayan sosyal bir terimdir.

Anarşizm, merkezi politik yapılar, üretim araçlarının özel mülkiyeti ve ekonomik kurumlar yerine toplumsal ilişkilere dayanan gönüllü etkileşim ve özyönetimi savunur, özgürlük ve otonomi ile karakterize edilen bir toplumu arzular; anarşi terimiyle özgür bireylerin gönüllü etkileşimine dayanan bir toplumu, bireylerin ve toplulukların alınan kararlardan etkilendikleri ölçüde söz sahibi olması düşüncesini ifade eder (Clark ve Gemie, 2003: 261). Zorlayıcı kurumlara ve toplumsal temelli hiyerarşilere karşı olmak anarşizmin asli ilkelerindedir ve ayrıca anarşizm, gönüllülüğe dayanan bir toplumun nasıl işleyeceği konusunda olumlu bir görüşü ifade eder.

Anarşistler, hükmedenin olmadığı anarşinin uygulanabilir bir toplumsal sistem biçimi olduğunu ve böylece de bireysel özgürlük ile toplumsal eşitliğin en fazlalaştırılmasına hizmet ettiğini savunurlar. Özgürlük ve eşitlik amaçlarının karşılıklı olarak birbirini destekleyen amaçlar olduğunu görürler. Anarşistler, bireyselliğin olabildiğince gelişmesi için birbirleriyle ilişkili üç ilkeye dayanan bir toplumun oluşturulmasının asıl olduğunu savunurlar. Bu üç ilke; hürriyet, eşitlik ve dayanışma'dır (<http://www.anarchism.ws/faq/secA2.html#seca22>).

Anarşistlere göre hürriyet; insan zekâsının, yaratıcılığının ve onurunun tam olarak olgunlaşması için temel unsurdur. Bir başkası tarafından hükmedilmek ya da tahakküm altına alınmak ise, bireyin kendi bireyselliğini geliştirmesinin yegâne yolu olan kendi iyiliği için düşünme ve davranma şansının reddedilmesi demektir. Tahakküm aynı zamanda yaratıcılık ve bireysel sorumluluğu ortadan kaldırarak

sıradanlığa neden olur. İşte bu nedenle, bireyselliğin gelişmesini azamileştirecek bir toplum, baskı ve otoriteye değil gönüllü birliklere dayanmalıdır (<http://www.anarchism.ws/faq/secA2.html#seca22>).

İnsanların düşünen yaratıklar olması nedeniyle onların hürriyetini reddetmek, onların kendi başına düşünmesini reddetmek demektir, ki bu da onların bizzat insan olarak varlıklarını yadsımaktır. Anarşistler için özgürlük insanlığımızın bir ürünüdür, onun doğal bir sonucudur. Bu nedenle, onlar için özgürlük temel olarak kendi usulleriyle kendileri için iyi olanı gerçekleştirmeye çalışan bireylerdir. Bunu yapmak, kendilerine ve kendi yaşamlarına dair kararlar vermeleri demek olduğu için, bireylerin eylemliliğini ve gücünü ortaya çıkarır. Sadece özgürlük bireysel gelişmeyi ve çeşitliliği temin edebilir. Bunun sebebi, bireylerin kendilerini yönetirken ve kendi kararlarını alırken zihinlerini çalıştırmalarıdır ve bunun ise söz konusu bireyleri geliştirmek ve teşvik etmekten başka bir etkisi olamaz. Yani, toplumsal bir ürün olan ve ancak topluluk içinde ve onun vasıtası ile başarılabilir özgürlük bir kimsenin bireysel potansiyelini azami şekilde geliştirmesinin ön koşuludur. Sağlıklı, özgür bir topluluk, özgür bireyler üretecektir ve bu da topluluğu şekillendirecek ve onu oluşturan insanlar arasındaki toplumsal ilişkileri zenginleştirecektir (<http://www.anarchism.ws/faq/secA2.html#seca22>).

Anarşistler için hürriyet, bireylerin ve grupların kendinden-yönetime işlerlik kazandırabilecekleri, yani kendi kendilerini yönetecekleri, otoriter olmayan bir toplum demektir. Bu anarşist toplum zorlayıcı değildir; yani şiddet veya şiddet tehdidi bireyleri herhangi bir şeyi yapmaya razı göstermeleri için kullanılmayacaktır. Anarşistler, bireysel egemenliğin samimi destekçisidirler ve bu destek nedeniyle zorlayıcı bir otoriteye dayanan kurumlara, yani hiyerarşiye karşı çıkarlar.

Anarşistler, mutlak hürriyete yani herkesin “ne isterse onu yapması” gerektiğine inanmazlar, çünkü bazı eylemler istisnasız diğerlerinin hürriyetlerinin ihlalini içerir. Bu nedenle, hürriyet bireyselliğin olabildiğince gelişmesi için ne kadar önemli ise, eşitlik de gerçek bir özgürlüğün var olması için o kadar önemli olmaktadır. Anarşistler kendilerini toplumsal eşitliğe adanmışlardır, çünkü ancak bu şartlar altında bireysel hürriyetin gelişip, serpilebileceğine inanırlar (www.genbilim.com).

Büyük güç, refah ve ayrıcalık ile eşitsizliklerinin var olduğu sınıflı-katmanlı, hiyerarşik yapıdaki bir toplumda gerçek anlamda bir özgürlük olamaz. Çünkü böyle bir toplumda ancak --hiyerarşinin tepesindeki-- bir azınlık nispeten özgürken, diğerleri ise yarı köle durumundadırlar. Sonuç olarak eşitlik olmadan özgürlüğün olması mümkün değildir. Bunun da ötesinde, bu koşullar altında elit

sınıflar bile gerçekte özgür değildirler; çünkü onlar çoğunluktan soyutlanmış, tiranlık yüzünden kısırlaşmış ve çirkinleşmiş olan durağan bir toplumda yaşamak zorundadırlar. Bireyselliğin en azami şekilde diğer özgür bireylerle kurulan iletişim sayesinde gelişmesi nedeniyle, elit sınıf mensuplarının kendi gelişme imkânları da ilişkiye geçebildikleri az sayıdaki özgür insanla sınırlıdır (Woodcock, 2001).

Anarşistler “doğuştan eşitlik” ve “sonucun eşitliği” kavramlarına inanamazlar. Onlara göre, herkes biriciktir, tektir. Biyolojik olarak insanlar arasında farklılıklar söz konusudur. Herkesin aynı malları elde ettiği, aynı tip evlerde yaşadığı, aynı üniformayı giydiği, vb. bir toplumda yaşamayı da arzu etmezler. Onların, kapitalizm ve devlete karşı isyan etmelerinin bir nedeni de, onların hayatı aşırı standartlaştırmalarıdır ve anarşistler standardizasyonun karşısında dururlar. Onlara göre, herkesin aynı şeyi tüketmesini sağlamak tiranlık olacaktır. Açıktır ki bir kişinin tıbbi bakıma ihtiyacı varsa ve bir diğerinin yoksa onlar “eşit” miktarda tıbbi bakım görmezler. Aynı durum diğer insan ihtiyaçları için de geçerli olmaktadır.

Anarşistler için, toplumsal eşitlik ve bireysel hürriyet birbirinden ayrılamaz. Bireyi (hürriyeti) etkileyen kararların bireysel özyönetimi tamamlayan grubu (eşitliği) etkileyen kararların kolektif özyönetimi olmaksızın, özgür bir toplum imkânsızdır. Her ikisinin birlikte olmaması halinde, bazıları diğerleri üstünde güce sahip olacak, onlar adına kararlar verecektir (yani onları yönetecektir) ve böylece bazıları diğerlerinden daha fazla özgür olacaktır (www.anarchism.ws/faq/).

Son olarak, dayanışma ise karşılıklı yardımlaşma demektir; aynı amaç ve çıkarları paylaşanlarla birlikte gönüllü ve işbirliği içinde, ortaklaşa çalışmak anlamına gelir. Dayanışma, bireyle toplum arasındaki bağlantıdır; dolayısıyla, bireylerin, hürriyet ve eşitliğini destekleyen ve olgunlaştıran bir ortamda, ortak çıkarlarını karşılamak üzere birlikte çalışabilecekleri bir araçtır. Anarşistler için karşılıklı yardımlaşma insan yaşamının temel vasfıdır; kuvvet ve mutluluğun her ikisinin de kaynağı ve tam bir insani var oluş için temel gereksinimdir.

Anarşistler, özgürlük ve eşitlik olmadan, toplumun alt sınıfların üst sınıflarca tahakküm altında tutulmasına dayanan, çatışan sınıflardan oluşan bir piramide dönüşeceğini savunurlar. Böyle bir toplumda, “hükmet ya da hükmedilmeyi kabullen”, “kendi çıkarını gözet” ve “herkes kendine” düşünceleri egemendir. Aşağıdakilerin yukarıdakilere özendiği, yukarıdakilerin ise aşağıdakilerden korktuğu bu düzende, topluma yayılmış bir dayanışma mümkün değildir; ancak çıkarları birbiri ile çelişen sınıfların kendi içlerinde kısmi bir dayanışma mevcuttur ki bu aslında bir bütün olarak toplumu zayıflatmaktadır. Bu nedenle anarşistler

diğer insanlarla “birleşmeler” oluşturma arzusunun doğal bir gereksinim olduğunu düşünürler. Bu birleşmelerin veya birliklerin, ona katılanları tam anlamıyla tatmin etmesi için, eşitlik ve bireysellik üzerine inşa edilmeleri; yani, gönüllü, merkezsizleşmiş ve hiyerarşik olmayan bir şekilde örgütlenmeleri gerekmektedir (<http://www.anarchism.ws/faq/secA2.html#seca22>).

Dayanışma, ortak çıkar ve gereksinimlerimizi karşılamak için kendimizi eşitler olarak bir araya getirmemiz demektir. Dayanışmayı temel almayan örgütlenme biçimleri, kendisine tabi olanların bireyselliğini ezecektir. Hiyerarşik bir toplumda, dayanışma sadece bize verdiği tatmin nedeniyle değil, aynı zamanda iktidardakilere karşı direnmek için de gereklidir. Dayanışma, kişilerin kendi özgürlüğünü elde etmesini ve bunu güvence altına almasını sağlayacak bir araçtır. Başkası için çalışmak zorunda kalmamak için, insanlar birlikte çalışmak üzere anlaşır; başkalarıyla paylaşmaya karar vererek seçeneklerini çoğaltırlar (www.anarchism.ws/faq/).

Yukarıda Anarşizmi tanıtmaya yönelik olarak anlatılanlardan da görülebileceği gibi Anarşist teori bizlere bir tür ‘teorik bir ütopya’ sunmaktadır. Her ütopya gibi bu da bizlere ‘olursa ne güzel olur’ şeklinde bir dünyanın kapılarını aralamaktadır. Bu anlamda Anarşist kuram, uygulamısal gerçeklikten çok, teorik bir mihenk taşı niteliğindedir. Sınırsız özgürlük ve eşitliği tartışmak şu anda yaşadığımız özgürlük ve eşitliğin ne kadar cılız olduğunu anlamamıza hizmet etmektedir. Elbette Anarşistler için, yukarıda yazdığımız cümleyi de savunmak doğru değildir. Bununla birlikte birçok pratik olanaksızlıklarına rağmen, yine de Anarşist düşünce tarzının, tüm diğer ideolojilerin kendisine çeki düzen vermesine çağrı yapan ‘sahici’ bir boyutu vardır. Belki de en çok liberal görüşün Piyasa temelli tanımlanmış özgürlük arayışının bu ‘sahicilik’ temelinde kendisini sorgulamaya ihtiyacı vardır. Liberalizmin kendisini kurduğu dünya gerçekte ne kadar liberterdir? Zira Anarşistler için, Piyasa dolayımı kurulan otorite ve sınıfsal iktidar da, en az Devlet dolayımı kurulan iktidar kadar kabul edilemez bir olgudur. Eşitlik ve özgürlüğün sınırsız tanımlanmaya çalışıldığı bir perspektifte, iktidarlar ister Devlet üzerinden isterse de Piyasa üzerinden kurulsun, Anarşistlerin doğrudan reddetmesi gereken olgulardır.

Anarşizmin Devlet ve Bürokrasiye Yaklaşımı

Anarşizm eşit hakların olduğu, hâkimiyetsiz, özgür bir topluma ulaşmayı hedefler. Her türlü hâkimiyetin yok edilmesi için devlete, kiliseye, sermayeye ve egemenlik ideolojisinin her türüne karşı mücadele edilmesi gerektiğini savunur (Harrison and Boyd, 2003: 248). Egemenliğin, otoritenin, sömürünün olmadığı;

alışılmamış ilişkilerin şekil kazandığı; rekabetin, emir-itaat ilişkisinin olmadığı, bunların yerine dayanışma, yardımlaşma ve özgür sözleşmenin hâkim olduğu bir toplum oluşturmayı amaçlar (Karin Kramer Werlag Yazarlar Grubu, 1992: 12).

Anarşistler, hükmedenin olmadığı bir toplumda anarşinin, uygulanabilir bir toplumsal sistem biçimi olduğunu ve böylece de bireysel özgürlük ile toplumsal eşitliğin en üst seviyeye çıkarılmasına hizmet ettiğini savunurlar. Fransız Devrimi'nin iki önemli değeri olarak kabul edilen özgürlük ve eşitlik amaçlarının karşılıklı olarak birbirini destekleyen amaçlar olduğunu öngörürler (Harrison and Boyd, 2003: 251).

Her türlü hâkimiyetin ve otoritenin yok edildiği, eşit hakların olduğu özgür bir toplumu benimseyen ve arzulayan anarşistler, devleti ve onun her türlü aygıtını en büyük düşmanları olarak görürler. Merkezi, hiyerarşik, bürokratik örgütlenmelerin ya da hükümetlerin olmadığı; konsensusa dayanan demokrasi ile ortaya çıkartılmış, merkezsizleşmiş konfederasyonlar ve taban örgütlenmeleri yoluyla oluşturulmuş kendinden yönetimi kabul ederler. Onlar için gücün "temsilcilere" havale edilmesine dayanan her çeşit örgütlenme biçimi, bu güce bağlı ya da onun idaresi altında olan insanların onuruna ve hürriyetine karşı bir tehdittir.

Ancak, anarşizmin devlet karşıtlığının altında yatan asıl unsur onun hiyerarşiye, dolayısıyla da işbölümüne karşı olan bir hareket olmasıdır. Hiyerarşinin otoriteyi içeren kurumsal bir yapı olması ve devletin de hiyerarşinin ulaştığı en ileri biçim olması nedeniyle anarşistler tanımsal olarak devlet karşıtı olmaktadır. Ancak anarşistler için hiyerarşiye karşı çıkmak sadece devlet ya da hükümet karşıtlığı ile sınırlanmaz. Hiyerarşik örgütlenme biçimlerine karşı çıkma yaklaşımı, içerisinde otoriter olan tüm ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkileri barındırır (Düz, 2007: 12-13).

Devlet başta olmak üzere tüm hiyerarşik örgütlenmelerin ortadan kaldırılması ile özgür bir topluma ulaşmanın önündeki engellerden en önemlisinin ortadan kalkacağı fikri, anarşist kuramın kurucularının söylemleri arasında da önemli bir yere sahiptir. Anarşizmin kurucu atalarından olan Godwin'e göre devlet, toplumda bozuk bir güç, bağımlılık ve cehaletin sürekliliğine neden olan bir araçtır. Devlet, ancak bilginin yayılımı yoluyla gereksiz bir unsura dönüşecek ve güçsüz bırakılacaktır (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2006). Godwin, devleti onaylamak için ileri sürülen 'Tanrının takdiri', 'toplumsal sözleşme' gibi varsayımları şiddetle reddeder. Devletle toplum arasında yaptığı ayrım son derece basittir: Her toplum iyilik içerir; devlet ya da hükümet ise zorunlu bir kötülüktür. Hükümete dayalı tüm toplumsal sistemler reddedilerek; malların gönüllü paylaşımı

temelinde, otoritenin en aza indirildiği basitleştirilmiş ve merkezsizleştirilmiş; doğallıktan uzak, devletli bir topluma karşı; doğal, eşitlikçi bir toplum anlayışının oluşturulması gerektiğini savunur (Kramer Verlag Yazarlar Grubu, 1992: 55; Woodcock, 2001: 67-69).

Fransız Devrimi'nden oldukça etkilenen Godwin ayrıca, Rousseau'nun toplumsal sözleşme görüşüne karşı, ahlaki yasa temelinde işleyen bir toplum görüşü geliştirmiştir. Düşüncenin gücüne ve eğitime büyük önem veren Godwin'e göre insanın karakterini kalıtımdan ziyade çevre belirler ve insani kusurların kaynağı kötü eğitimidir (Woodcock, 2001: 69).

Anarşistler, "kapitalist" ya da "sosyalist" her tür egemenliğin karşısındadırlar. Örneğin Stirner; kapitalizm ile devletin yerine "egoistlerin birliğini"; yani özgürlüklerini azamileştirmek ve/veya arzularını tatmin etmek amacıyla, eşitler olarak dayanışan benzersiz bireylerin oluşturduğu özgür birliklerin teşvik edilmesini savunur. Bu birliktelik, benzersiz bireylerin arzu ve amaçlarını gidermek için vardır, bireyleri faaliyetlerinde engelleyecek ve genele uygun olmak zorunda olan etiksel bir değere sahip değildir. O'na göre, "egoistlerin birliği" sözleşmelere, kurallara ihtiyaç duymamaktadır. Benzer bir şekilde Tucker'da devletin varlığının bireyin özgürlüğü ile çatıştığının altını çizmekte ve bu nedenle de devletin ortadan kaldırılırken bireylerin kendi emeklerinin ürünleri üzerindeki mülkiyetlerinin korunması gerektiğini savunmaktadır (Novak, 1958: 322-323).

Kendisini anarşist olarak tanımlayan ilk düşünür olan Pierre Joseph Proudhon ise, toplumun işleymesini sağlayan gerçek yasaların otorite ile hiçbir ilgisi olmadığını ileri sürer ve bu yasaların yukarıdan dayatılmadıklarını, toplumun kendi doğasından çıktıklarını savunur. O, toplum içinde işleyen doğal bir denge yasası tasarlayarak, her türlü otoriteyi düzenin bir dostu değil düşmanı olarak reddeder (Woodcock, 2001: 16). O'na göre devletin olmadığı özerk bir toplumsal yapının oluşturulması gereklidir. Tüm insan ilişkilerinin gönüllü birliklerle gerçekleşmesi ve aynı değerlerin değiş tokuşunun bağımsız üretici ve tüketicilerle sağlandığı bir toplumsal yapıyı hayal eder. Ne amaçla organize edilmiş olursa olsun merkezi hükümet, merkezsizleşmiş ve karşılıkçı ekonomi tarafından karşı çıkılması gereken bir şeytandır. O'na göre geleceğin toplumu daha esas olarak zanaatçı, köylü ve endüstriyel üretim kooperatiflerinden oluşacaktır. Bu nedenle parasal işlev ve merkezîyetçilik yok olmalıdır (Kramer Verlag Yazarlar Grubu, 1992: 64).

Bakunin'e göre ise; hangi isim ya da biçim altında olursa olsun, Tanrı da dahil olmak üzere tüm dış otorite sistemlerini reddedilmelidir. O'na göre, doğa kanunlarının farkına her insan kendisi varır. Bu kanunlar, insanın kendi doğasının

kanunları olduğu için, bireyin bunlara uymaktan başka çaresinin olmamaktadır ve bu nedenle de politik organizasyonların, yönetimlerin ve yasaların derhal yok olacağı düşüncesini taşır. Bakunin aynı şekilde herhangi bir imtiyazlı konumu ya da sınıfı da reddetmiştir, çünkü “bu ayrıcalığın acayıplığıdır ve her ayrıcalıklı konum insanın kalbini ve zihnini öldürür. Ayrıcalıklı insan, politik ya da ekonomik fark etmez, zihnen ve kalben bozulmuş insandır” (<http://www.anarchism.ws/faq/secA4.html> ; www.anarkismo.net).

Eğitimi itibariyle bir bilim insanı olan Peter Kropotkin ise, anarşizmin sadece sermayeye değil, kapitalizmin asıl güç kaynağına; yani hukuk, otorite ve Devlet’e de saldırdığının altını çizerek, anarşist bir toplumda uyumun, yasalara uyma ya da herhangi bir otoriteye boyun eğme yoluyla değil, üretim ve tüketim amacıyla ve uygar bir varlığın çeşitli gereksinimleri ve beklentilerinin karşılanması için özgürce oluşturulmuş bölgesel ve profesyonel nitelikli çeşitli gruplar arasında özgürce varılan anlaşmalar yoluyla sağlanacağını savunmaktadır (<http://www.anarchism.ws/faq/secA4.html>).

Kropotkin ayrıca; toplumun anarşist algısının kökeninin hiyerarşik örgütlenmelerin ve toplumun otoriter görüşlerinin eleştirisinde ve de insanoğlunun ilerici hareketlerinde görülen eğilimlerin analizinde yattığını belirtir. İnsanlık içindeki rekabetin, taraf olanların çıkarları için en iyisi olmadığına dikkat çekerek, karşılıklı yardımlaşmanın bireylerin gelişmesi ve olgunlaşmasının en iyi aracı olduğunu vurgular.

Anarşistler, devletin gerekliliğinin reddini -anarşist olmayanların ütopya olarak nitelendirdikleri- aklın sesine ya da insan doğasının sosyal içgüdülerine bağlı olarak ve dışsal müdahalelerin engellenmesi ile oluşacak özgür ve uyumlu toplum inanışlarına bağlarlar. Dahası böyle bir toplumda, liberallerin düşündükleri gibi eşitsizlikler ortaya çıkmayacak aksine, eşitlik koşulları oluşacak ve bunlar da sosyalist ya da komünist düzenlemelere yansıtılacaktır (Novak, 1958: 324).

Anarşistler; otorite, eşitsizlik ve ekonomik sömürünün ortadan kaldırılmasıyla bireylerin komünler ve çalışma birlikleri içinde birleşeceklerini; bu komünler ve birliklerin ise bölgesel birimler halinde birleşerek doğal, karşılıklı yardım temelinde çıkarları dengelemeye yönelik bir organik ağı oluşturacaklarını vurgularlar. Demokrasi halkın egemenliğini savunduğu, anarşistler ise bireysel egemenliği savundukları için anarşizm, demokrasiye ve parlamenter kurumlara muhalefet eder. Demokrasiyi çoğunluğun kendi iradesini azınlığa dayatma hakkı olarak görürler ve parlamenter kurumları, bireyin egemenliğini bir temsilciye devrederek ondan feragat ettiği anlamına geldiği için reddederler. Ayrıca

anarşistler, tüm kurumların ve partilerin toplumsal değişimi hükümet eylemi ile düzenleme düşüncesine dayandıklarını düşünürler ve insanların yaptıkları yasaları karşı devrimci olarak görürler (Woodcock, 2001: 38-39).

Bu bağlamda demokrasiye muhalefet etseler de aslında Anarşizmin özünde, demokrasiye tam anlamıyla bir bağlılık yatmaktadır. Ancak, liberalizmden farklı olarak, anarşist demokrasi insanın bireyselliğine indirgenemez; köklerini yaşayan toplum algısından alır. Bu noktada anarşistlerin Antik Yunan'daki demokrasi uygulamasına, yani devlet-insan-toplum arasında kesin bir ayrışmanın olmadığı, insanların devlet, devletin de insanlar olduğu, bir yapılanmaya özendiklerini söylemek mümkündür. Ancak, anarşistler Antik Yunan'da bu doğrudan demokrasi uygulamasının sadece politik düzeyde gerçekleştiğinin de farkındadırlar ve özgürleşme projesi çerçevesinde eşit ve özgür bir toplumun gerçekleşmesi için ekonomik düzeyde de bu tarz bir demokrasi algısının yerleşmesi gerektiğini ve ancak bu şekilde yöneten ve yönetilen arasındaki ayrımın ortadan kalkarak her vatandaşın özerk ve yetkili konuma gelebileceğini savunmaktadırlar (Clark and Gemie, 2003: 265).

Anarşistlere göre, toplumsal kötülüklerin en büyük nedeni devlette aranmalıdır. İster monarşi, ister parlamenter demokrasi, isterse devrimci diktatör olsun bütün devlet yapılanmalarına karşıdırlar (Harrison and Boyd, 2003: 250). Toplumun yukarıdan aşağıya doğru örgütlenmesi yerine, aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen, baskıcı kurumların bulunmadığı gönüllü kooperasyon sisteminin mevcut olması gerektiğini savunurlar. Devletin, insanoğlunun tüm mutsuzluklarının kaynağı olarak algılanması anarşistleri bu mutsuzluk kaynağının yok edilmesinin gerekliliği inancına götürmüştür.

Anarşistler, tahakküm, zor ve merkezileşmenin otoriterliğin asli özellikleri olmaları nedeniyle ve bu özellikler hiyerarşilerin içinde yer aldığı için, tüm hiyerarşik kurumları otoriter olarak görürler. Bunun da ötesinde, anarşistler açısından hiyerarşi, merkeziyetçilik ve otoriterlikle damgalanmış herhangi bir organizasyon, devlet benzeridir veya "devletçi"dir. Ve anarşistler hem devlete hem de otoriter ilişkilere karşı çıktıklarından, hiyerarşinin tüm biçimlerini ortadan kaldırmayı hedeflerler. Bu nedenle anarşistler kolektif eylemliliği ve örgütlenmeyi desteklerler. Bu, çalışan insanların pazarlık gücünü artıracak ve onların özerkliklerini ifa etmelerine olanak tanıyacak; herkesin kendi yeteneklerini azami şekilde ortaya koyabileceği ve böylece de geliştirebileceği birey-merkezli örgütlenmelerin yaratılmasını sağlayacaktır. İşte bu nedenlerle anarşistler otoriter örgütlenme biçimlerini reddeder ve bunun yerine özgür anlaşmaya dayanan birlikleri desteklerler (www.anarchism.ws/faq/).

Devlet başta olmak üzere tüm hiyerarşik yapılanmaların ortadan kaldırılması gerektiğini savunsalar da anarşistler, günlük yaşamın devam etmesi için gerekli olan ilişkilerin sürdürülebilmesi için bazı sosyal örgütlenme formlarının bulunması gerektiğinin de farkındadırlar. Ancak, anarşist toplumdaki söz konusu örgütlenmeler, var olan toplumdaki örgütlenmelerden farklı olmak durumundadırlar. Bu örgütlerin oluşumunda da temel hareket noktası “özgürlük” ilkesi olmalıdır. Bu organizasyonlar zorunlu olmamalı ve insanların doğal sosyal yaratılışlarından kendiliğinden oluşmalıdırlar (Reichert, 1969:143).

Anarşistler, bürokrasinin oligarşik eğilimler taşıdığı düşüncesinde Max Weber ile hemfikirdirler. Modern devletler, kararlarını etkili bir şekilde uygulayabilmek için kamu kurumlarına ihtiyaç duyarlar. Ancak zamanla, kamu kurumlarındaki bürokratlar bazı politikacıların karar alma güçlerini -ki anarşistler bu gücün bireylere ait olduğunu savunurlar- ele geçirmeye başlarlar. Bunun en önemli nedeni, bürokratların oldukça sık değişen hükümetlerin bakanlarından daha fazla uzmanlaşma eğilimi göstermeleri ve daha fazla deneyim ve bilgi kazanmaları olmaktadır. Bu durumda da, yeni ve deneyimsiz bir bakan, bürokratların rehberliğine ihtiyaç duyabilmekte ve böylece bürokrasinin gitgide hükümetin fonksiyonlarını ele geçirmesi söz konusu olabilmektedir (Clark and Gemie, 2003: 262). Bürokrasinin yarattığı bu tehlikenin de farkında olan anarşistler, devletin ortadan kalkmasıyla birlikte, onun bürokrasi yoluyla yerine getirdiği toplumsal işlevler için yeni bir örgütlenme biçimi bulunması gerektiğini savunurlar.

Bürokrasinin yerini alması öngörülen bu örgütlenme biçiminin, halkın kendi kendisini örgütlemesi ile gerçekleşecek yeni toplumsal örgütlenme olduğunu savunan anarşistler, söz konusu örgütlenme biçiminin; gönüllü, işlevsel, geçici ve küçük olması gerektiğini savunurlar. Bu örgütler, gönüllü ve işlevsel olmalıdırlar çünkü üyeliğin zorunlu olduğu ya da hiçbir amaç taşımayan örgütsel bir yapı ile bireysel özgürlük ve sorumluluk savunusu bağdaşmaz. Geçici olmaları gerekir, çünkü kalıcılık zamanla örgütün yapısının ve kuruluş amacının değişmesine ve bozulmasına neden olabilir. Son olarak, küçük olmaları gerekir; çünkü yüz yüze gruplarda bütün örgütlerin özünde olan bürokratikleştirme ve hiyerarşi oluşturma eğilimlerinin gelişme şansı oldukça azdır (Ward, 2008: 45-46).

Anarşistler, hiyerarşik-otoriter örgütlenme tarzının insanın toplumsal evrimi boyunca görece yeni bir gelişme olduğunun altını çizerler ve onun kalıcı olmak zorunda olmadığını vurgularlar. Otoriter örgütlenme biçimlerini reddederken asıl olması gerekenin özgür anlaşmaya dayanan birlikler olduğunu; karşılıklı yardımlaşmayı, üretken kaynaklara serbest ulaşımı, kooperatif ekonomik faaliyet biçimini içeren; zorla ya da baskı ile dayatılmayıp, sınıf-tabanlı bir sıralamayı öngörmeyen bir örgütlenme biçimi olduğunu belirtirler (Düz, 2007: 39-41).

Anarşist Kuramın Eleştirisi

Anarşistlerin eşit, özgür ve sınıfsız bir toplum yaratma projeleri çerçevesindeki savunularının, diğer pek çok düşünür ve kuramcı tarafından yoğun bir şekilde eleştirildiği görülmektedir. Öncelikle, bazı düşünürler tarafından anarşizmin, daha çok sokak hareketleri olarak sınıflandırılmış olduğunu ve siyasal düşüncenin önemli bir unsuru olarak görülmediğini söylemek mümkündür. Buna ek olarak anarşizme yönelik oluşturulan en önemli eleştiri onun ütopyik bir toplum yapısı oluşturmaya çalıştığı yönünde olmaktadır.

Eleştirilen ilk nokta; anarşistlerin öngördükleri prensipler doğrultusunda oluşan her hangi bir toplumda, suçlu, sapkın ya da sosyal uyumsuzluk sorunu olan insanlarla nasıl başa çıkılabileceği ile herkesin eşit ve özgür olacağı bir toplumsal düzende söz konusu özgürlüğün sınırlarının nasıl belirleneceği konusunda inandırıcı önerilerinin bulunmaması olmaktadır. Benzer bir şekilde yeterli ve verimli bir ekonomik sisteme ilişkin önermelerinin de zayıf kaldığı eleştirilen diğer bir nokta olmaktadır. Bu bağlamda, mevcut uygulamaların aleyhine olan varsayımları ile anarşist düşünce, toplumu değiştirme konusunda başarılı ve tutarlı önerilerde bulunamamış hatta bu değişimi gerçekleştirme konusunda yeterli çabayı göstermemiş olmakla eleştirilmektedir.

Anarşistlerin devletin ortadan kaldırılması ile oluşacak otorite boşluğunun doldurulması konusundaki düşünceleri de eleştirilen noktalardan olmaktadır. Anarşistler, toplumda hiçbir otoritenin var olmaması gerektiği savunu ile devletin ortadan kaldırılmasıyla birlikte bir otorite boşluğu oluşmayacağını; aksine böyle bir durumda bireyler ve toplum üzerindeki en büyük tahakküm unsurunun ortadan kalkacağını belirtirler. Ancak; herhangi bir nedenle devletin yıkıldığı, ortadan kalktığı veya başarısız olduğu durumların anarşistlerin öngördüğü pembe tablo ile sonuçlanmadığı; söz konusu durumların kaos, karmaşa ya da tiranlığı beraberinde getirmesinin söz konusu olduğu ve bu durumda büyük oranda devletin ortadan kalkması ile ortaya çıkan otorite boşluğu nedeniyle gerçekleştiği vurgulanan nokta olmaktadır. Bu konuda Afrika'nın kimi kısımlarında ya da eski Yugoslavya'daki deneyimlerin, anarşistlerin devletin ortadan kaldırılması konusundaki iyimserliklerini destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkün değildir (Harrison ve Boyd, 2003: 253).

Devletin ve onun en önemli unsuru olan bürokrasinin büyük bir tehlike arz ettiğinin altını çizen anarşistler, bürokratik ve hiyerarşik örgütlenmeler yerine, gönüllülüğe dayanan geçici ve küçük, belli bir işlev için organize edilmiş örgütlenmelerin oluşturulması gerektiğini savunurlar. Buna ek olarak da, herkesin

yönetime katıldığı doğrudan demokrasinin toplumsal hayatın her safhasında yer aldığı bir yapılanmayı arzu ederler. Ancak, hem demokrasinin hem de yeni düzenin örgütlerinin işlemede sıkıntı yaratacak bir unsur olarak değerlendirilebilecek ve kişilerin özgür iradelerinin bir yansıması olan “katılmama hakkı” anarşist kuramda göz ardı edilmiş görülmektedir. Bu bağlamda, gönüllülüğe ve yardımlaşmaya dayanan ve her bir bireyin kararlarda söz hakkına sahip olduğu anarşist toplumsal düzen ve örgütlenmenin, bazı bireylerin toplumsal hayatı belirleyen kararlara katılmamaları ya da anarşist örgütlenmede yer almak istememeleri ile kendilerini toplumsal yapıdan soyutlamaları durumunda nasıl işleyeceği konusunda herhangi bir önerme bulunmamaktadır. Bu noktada da anarşist kuramın eksik kaldığı ve eleştirilmesinin mümkün olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Anarşizm, her türlü otoritenin karşısında yer alan bir akım olarak başta devlet ve bürokrasi olmak üzere, kölelik, kilise vb. insan üzerinde egemenlik kurmayı hedefleyen her türlü kurumun ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Özlediği ya da ulaşmayı hedeflediği toplumsal yapı komünal bir toplumsal yapıdır. İnsanların eşitçe ve özgürce birlikte yaşadığı, kendileri için ortaklaşa çalıştıkları ve kendi kendilerini yönettikleri bir yapılanmayı hayata geçirmeyi amaç edinmişlerdir. Bu yapılanmaya ulaşma sürecinde de şiddeti esasen bir araç olarak görürler. Özlenen toplumsal yapının gerçekleşebilmesi için, şiddet ya da karmaşa gerekliyse bu yapılmalıdır. Ancak temel amaç, daha önce de belirtildiği gibi komünal toplumsal yapının oluşturulmasıdır.

Bu yapılanma içerisinde anarşistler, bürokrasinin ve onun hiyerarşik kurumlarının da karşısında yer alırlar. Onlara göre, her türlü sıkıntının nedeni devlettir ve bürokrasi ve bürokratik elit de devletin temel unsuru oldukları için ortadan kaldırılmalıdır. Herkesin birbiriyle eşit olduğu sınıfsız bir toplumsal yapılanma oluşturma çabası içerisinde zaten bürokratik elit gibi bir sınıfın bulunması imkânsızdır. Gerçekleşmesi hedeflenen toplumsal yapıdaki örgütlenme biçiminin halkın kendi kendisini örgütlemesi şeklinde olacağını belirtirler. Gönüllü, işlevsel, geçici ve küçük olan bu örgütlenme ile, devletin bürokrasi yoluyla yerine getirdiği hizmetler yerine getirilecek ve böylece ne devlete ne de onun bürokratik kurumlarına ihtiyaç kalmayacaktır.

Anarşizm, ütöpik bir toplum yapısı tasavvur ettiği, devletin ortadan kalkması ile onun yerine getirdiği görevlerin nasıl gerçekleşeceği ve ortaya çıkan otorite boşluğunun nasıl doldurulacağı konusunda geçerli ve gerçekçi önermelerde bulunamaması gibi pek çok noktalarda eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin

büyük bir çoğunluğu haklı sebeplere vurgu yapsa da, anarşizm ortaya attığı pek çok düşündürücü soru ile siyasal düşünceyi etkilemiş ve bazı konuların sorgulanmasına katkı sağlamıştır.

Tarih boyunca farklı zamanlarda özledikleri toplumsal yapıyı hayata geçirmeye çalışmış olsalar da anarşistlerin henüz hedeflerine ulaştıklarını söylemek mümkün olmamaktadır. Tarih süreci incelendiğinde anarşizmin kendisini devrimin, isyanın ya da başkaldırının olduğu her durumda gösterdiği görülür. Kimi zaman sindirildi ya da yok oldu diye düşünülen anarşist düşüncenin, fırsat bulduğu her ortamda, amaçladığı toplumsal düzeni sağlamak için harekete geçtiğini görmek mümkündür. Sonuç olarak, başarılı olsun ya da olmasın anarşist düşüncenin, toplumsal çatışma ya da kırılmaların olduğu her durumda kendisine yer bulduğunu ve günümüzde gittikçe sayıları artan bir insan topluluğunu etkisi altına aldığını söylemek mümkün gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Anarşizm, http://www2.aku.edu.tr/~mmasca/iddt_VIII_hafta_pierrejosephproudhon.ppt#313,62, ANARŞİZM (E.T.: 25.10.2008).
- Anarşizmi Anlamak, http://www.genbilim.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=6016 (E.T.: 25.10.2008).
- Clark, Patricia ve Sharif Gemie (2003), *Anarchism and Democracy*, Roland Axtman (Der.), *Understanding Democratic Politics: An Introduction*, Sage Publications.
- Düz, Orhan (2007), *Anarşist Felsefe Doğuşu, Öncüleri, İlkeleri ve Etkileri*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Karin Kramer Verlag Yazarlar Grubu (1992), *Anarşist Kuram ve Kökeni*, Çev. H. İbrahim Türkdoğan, İstanbul: Birey Yayınları.
- Harrison, Kevin ve Tony Boyd (2003), *Understanding Political Ideas and Movements*, Manchester University Press.
- Novak, David (1958), "The Place of Anarchism in the History of Political Thought" *The Review of Politics*, 20(3), 307-329.
- Proudhon, Pierre Joseph (1998), *Mülkiyet Nedir?*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Reichert, William O. (1969), "Anarchism, Freedom and Power", *Ethics*, 79(2), 139-149.
- Stanford University, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2006, <http://plato.stanford.edu/entries/godwin/> (E.T.: 21.11.2008).

Ward, Colin (2008), Anarşizm, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

What are some examples of "Anarchy in Action"? <http://www.anarchism.ws/faq/secA5.html> (E.T.: 25.10.2008).

What does anarchism stand for? <http://www.anarchism.ws/faq/secA2.html#seca22> (E.T.: 25.10.2008).

What is Anarchism?, <http://anarchism.ws/faq/> (E.T.: 25.10.2008).

Who are the major anarchist thinkers? <http://www.anarchism.ws/faq/secA4.html> (E.T.: 25.10.2008).

Why is anarchism also called libertarian socialism? <http://www.anarchism.ws/faq/secA1.html#seca13> (E.T.: 25.10.2008).

Woodcock, George (2001), Anarşizm: Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi, Çev. Alev Türker, 4. Baskı, İstanbul: Kaos Yayınları.

www.anarkismo.net,

http://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=3145 (E.T.: 21.10.2008).